

Використання інноваційних освітніх технологій у підготовці фахівців

економічного профілю: практичний досвід

Шевченко Олена Миколаївна, к.е.н., доцент;

Марчишинець Ольга Володимирівна, к.е.н., доцент;

Жовнір Наталія Миколаївна, к.е.н., доцент

*Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,
м. Полтава*

У статті здійснено аналіз використання інноваційних освітніх технологій у підготовці фахівців економічного профілю. Автори, на основі власного багаторічного досвіду висвітлюють інноваційні технології, які вони активно використовуються у педагогічній практиці, зокрема: інтерактивні, інформаційні та дистанційні технології навчання. Обґрунтована їх роль формуванні професійних компетентностей майбутніх фахівців, здатних ефективно працювати в умовах інформаційно-інноваційного суспільства. Аналізуються особливості застосування дистанційного навчання, визначені його переваги та недоліки. Визначено, що перспективним вектором розвитку сучасної освіти є змішане навчання, яке одного боку реалізує традиційний підхід у навчанні, а з іншого боку – реалізується можливість використання інноваційних інформаційних технологій навчання з постійним нарощуванням інформаційних ресурсів.

Ключові слова: інноваційні освітні технології, інновації, інтерактивні технології, інформаційні технології, дистанційні технології, змішане навчання.

Olena Shevchenko

PhD (Economics) Associate Professor

Olga Marchyshynets

PhD (Economics) Associate Professor

Natalia Zhovnir

PhD (Economics) Associate Professor

Yurii Kondratyuk Poltava National Technical University, Ukraine/ Department of
economic theory and economic cybernetics

**Use of innovative educational technologies in preparation specialists of
economic profile : practical experience**

The article analyzes the use of innovative educational technologies in preparation specialists of economic profile. The authors, based on their own long-term experience, light up innovative technologies that are actively used in pedagogical practice, in particular: interactive, informational and distance learning technologies. Their role in shaping the professional competencies of future specialists capable of working effectively in the conditions of information and innovation society is substantiated. The peculiarities of the distance learning application are analyzed, its advantages and defects are certain. It is determined that the perspective vector of the development modern education is a mixed learning, which on the one hand implements the traditional approach in teaching, and on the other hand, the possibility of using innovative information technology studying with constant increase of information resources.

Key words: innovative educational technologies, innovations, interactive technologies, information technologies, distance technologies, mixed learning.

Сучасні тенденції глобалізації, інтеграції, комп'ютеризації, впровадження та використання мережі Інтернет та соціально-економічний розвиток України визначають здійснення нових підходів до формування інноваційної культури особистості. Ці реалії зумовлюють і якісно нові вимоги до підготовки фахівця, який повинен не тільки володіти на практиці отриманими знаннями та вміннями, а й

бути здатним швидко знаходити вихід із складної ситуації та реагувати на всі інноваційні виклики часу. У цьому контексті пріоритетним завданням сучасної економічної освіти є не лише забезпечення глибоких теоретичних знань, а й підготовка фахівців нової формації – професіоналів, здатних до інноваційного типу життя, до сприйняття інноваційної культури в цілому. Сучасний фахівець повинен максимально ефективно використовувати свої можливості у вирішенні багатьох проблем, успішно адаптуватися до нових технологічних та соціальних змін у світі.

Покращенню якості підготовки кадрів, безперечно, сприяє активне впровадження в навчальний процес інноваційних освітніх технологій. З'явилися нові явища, які стали предметом детального вивчення: «сучасні інновації», «інноваційні технології», «нові технології навчання», «інтерактивні методи навчання» [1, 2]. Сутність даних нововведень полягає у відмові від усталених штампів, стереотипів у навчанні, вихованні та розвитку особистості. Упроваджується інновація через новітні методи навчання, які передбачають таку логіку і послідовність навчальної діяльності: мотивація, формування нового досвіду, його усвідомлення через застосування, рефлексію.

Поняття «інноваційні освітні технології» в наукових виданнях розглядається як сукупність нових методів, прийомів, способів реалізації освітніх процесів, що охоплює весь процес навчання від визначення мети до одержання результатів [3, с. 79].

При вивченні базових дисциплін економічного профілю, до яких відносяться економічна теорія, політична економія, мікроекономіка, макроекономіка, національна економіка, важливо сформулювати у студентів базовий понятійний апарат; розуміння основних економічних принципів, економічних законів розвитку суспільства; закласти основи успішного освоєння обраної спеціальності в майбутньому шляхом розвитку зацікавленості студентів в процесі навчання, навичок освоєння необхідної літератури, самостійного пошуку нової інформації. Для того, щоб допомогти студентам розібратися з новими для них поняттями, розвинути професійний інтерес, надати творчого характеру навчально-пізнавальному процесу, в педагогічній практиці викладачів кафедри економічної теорії та економічної кібернетики Полтавського національного технічного

університету імені Юрія Кондратюка активно застосовуються інноваційні освітні технології, зокрема: інтерактивні, інформаційні та дистанційні технології навчання. Визначальне місце серед них належить інтерактивним технологіям, які характеризуються особистісною та професійною спрямованістю. Дослідження американських та європейських науковців підтверджують, що інтерактивні методи навчання сприяють збільшенню частки засвоєння навчального матеріалу, бо впливають не лише на свідомість студента, а і на його почуття та волю, а саме: лекція – 5% засвоєння, читання навчальних текстів – 10%, відео/аудіо матеріали – 20%, демонстрація – 30%, робота в дискусійних групах – 50%, практика через дію – 75%, навчання інших і застосування отриманих знань – 90% засвоєння [4, с. 287].

При викладанні базових дисциплін економічної теорії найчастіше нами застосовуються такі інтерактивні технології навчання, як проблемні лекції, дискусії, ділові та рольові ігри, метод кейсів, метод проектів.

Проблемна лекція, як один із головних засобів подачі інформації з дисципліни, не тільки ставить ряд питань перед сухачами, а і моделює реальні протиріччя сучасного економічного життя. У процесі лекційного заняття завдяки активній взаємодії викладача із студентською аудиторією відбувається спільний пошук можливих шляхів виходу із різних реальних ситуацій, пов'язаних з економічними проблемами сьогодення. Така інтерактивна взаємодія є найбільш привабливою для студентів, вони стають колегами і партнерами у складному процесі пізнання і формування інтелектуального потенціалу, подальшого зростання їх творчих здібностей.

Як свідчить наше педагогічне спостереження, у найбільшій мірі реалізації пізнавальних інтересів і потреб студентів сприяє дискусійна форма навчання. Слід відмітити, що успішність проведення дискусії пов'язана з підготовчою роботою викладача: постановкою проблеми; об'єднання студентів в малі підгрупи; виборі представника, який презентуватиме позиції групи; підведення підсумків дискусії. Тільки в таких умовах можливе забезпечення здатності студентів до взаємодії та впливу один на одного. Метод навчальних дискусій ефективний при вивченні складного і об'ємного матеріалу. Групу студентів можна поділити на невеликі підгрупи (по 5-7 осіб) і запропонувати розгляд певних економічних ситуацій.

Наприклад, причини інфляції, безробіття, економічних криз у світі та Україні; наслідки девальвації тощо. Студентам пропонується зрозуміти проблематику конкретного економічного явища і надати об'єктивні висновки. Перевагами методу навчальних дискусій є не тільки закріплення матеріалу, вміння застосовувати знання з однієї області в іншу, але і розвиток комунікативних здібностей, командного духу, самостійності мислення. Даний метод також допомагає студентам проявляти ініціативність, генерувати значну кількість ідей.

Для того, щоб допомогти студентам розібратися з новими для них поняттями, розвинути професійний інтерес, надати творчого характеру навчально-пізнавальному процесу, у педагогічній діяльності кафедри використовуються ділові ігри. Практика проведення ділових ігор на семінарських заняттях з економічної теорії показує, що вони користуються у студентів найбільшою популярністю. Це пов'язано з тим, що пізнання розглядається молоддю як більш цікаве і корисне, ніж споглядання. Колективом кафедри були розроблені та апробовані в освітньому процесі різні види ділових ігор, які проводилися зі студентами економічного профілю на семінарських заняттях. Наприклад, ділова гра «Макроекономічна політика держави» з дисципліни «Макроекономіка» передбачає активну колективну участь студентів, які приймають рішення щодо вибору інструментарію фіскальної чи монетарної політики впливу на макроекономічні показники певної держави, щоб досягти найкращого значення таких показників, як ВВП, інфляція, безробіття, грошова маса і т. п.

Особистий багаторічний досвід одного із авторів даного дослідження – проведення ділової гри «Поведінка споживача» з дисципліни «Мікроекономіка» зі студентами економічного профілю дає можливість з'ясувати рівень застосування отриманих знань та перевірити їх ефективність в конкретних умовах. Використання такої форми роботи, при якій студенти входять у роль звичайного споживача, наближує теоретичні знання до реальної дійсності, вимагаючи від студентів взаємодії, творчості та ініціативи. Ігровий супровід вивчення матеріалу дозволяє підтримувати постійний високий інтерес у студентів до змісту курсу, активізує їх самостійну діяльність, формує і закріплює практичні навички [5, с. 74].

Кейс-метод, як один із методів інтерактивного навчання, використовується у викладанні дисциплін кафедри економічної теорії та економічної кібернетики. Метод кейсів сприяє розвитку вміння аналізувати ситуації, оцінювати альтернативи, вибирати оптимальний варіант і скласти план його здійснення. Разом із вдосконаленням аналітичних навичок, метод ситуаційних вправ стимулює розвиток компетенцій, дозволяючи впроваджувати компетентісний підхід до підготовки майбутніх фахівців. Водночас кейс-методи є формою перевірки знань, що розвивають здатність відокремлювати важливе від часткового, виховують відповідальність при прийнятті рішень та формують необхідні навички у процесі навчання [6, с. 99]. Так, на перших і других курсах викладання економічних дисциплін, як правило, використовуються міні кейси – ілюстровані навчальні ситуації, при цьому сновним завданням викладацького складу кафедри є знайомство і навчання роботи з ними. За допомогою таких кейсів підвищується якість засвоєння теоретичного матеріалу, розкривається творчий потенціал студентів, здобуваються навички самостійної роботи, роботи в команді і певні навички комунікацій.

Як інноваційний у викладанні економічних дисциплін застосовується метод проектів. Інноваційна освітня проектна діяльність, як свідчить педогогічна практика, є ефективною формою організації навчального процесу, спрямованої на індивідуальний розвиток пізнавальних інтересів і творчих здібностей студентів. Даний метод передбачає володіння технологією презентації різних творчих робіт (моніторинг роздрібних цін, аналітичний огляд макроекономічних показників за певний період, підготовка рольової гри, організація дискусії, рефератів тощо). Проект може мати дослідницький, пошуковий, творчий (креативний), прогностичний, аналітичний та ігровий характер. У його основі лежить розвиток пізнавальних навичок студентів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, формування критичного мислення та творчих здібностей. Оскільки проект планується та реалізується студентом самостійно або групою студентів, то цей метод забезпечує сприятливі умови для активізації їхньої відповідальності, формування партнерських стосунків між виконавцями проекту та викладачем.

Підготовка компетентного фахівця економічного спрямування неможлива без використання сучасних інформаційних освітніх технологій. Інноваційні інформаційні технології навчання, зокрема, комп'ютерні технології, Internet-технології, мультимедійні, активно використовуються у педагогічній практиці колективу кафедри. Досвід впровадження інноваційних інформаційних технологій навчання на заняттях з економічних дисциплін дозволяє визначити такі напрями застосування інформаційних технологій:

1. Використання інформаційних технологій під час навчальних занять. З метою підвищення ефективності навчально-пізнавальної діяльності студентів вони активно впроваджуються в навчально-виховний процес як на лекційних, так і на семінарських заняттях різного типу. Так, під час проведення лекцій дієвим є використання мультимедійного супроводження, що дозволяє не тільки унаочнити процес навчання, а й викласти максимальну кількість інформації за обмежений час. Принципи технології мультимедіа характеризуються актами одномоментності візуального та процесуальності слухового сприймання, синтезу та синхронізації вербалізованих та невербалізованих знань [7, с. 160]. Слід відмітити, що навчальні аудиторії кафедри і лекційні аудиторії Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка оснащені сучасною мультимедійною технікою. На семінарських заняттях студенти активно застосовують наявні електронні посібники, електронні словники, електронні методичні рекомендації з певних економічних дисциплін.

2. Застосування інформаційних технологій під час самостійної роботи студентів, що створює сприятливі умови для самореалізації особистості, надає можливість кожному залежно від рівня підготовки, розумових здібностей обирати послідовність, обсяг і темп опанування матеріалу, здійснювати самоконтроль. Так, цікавою і творчою роботою стає робота з Інтернет-ресурсами щодо пошуку потрібної інформації для написання реферату, курсової роботи, підготовки наукового повідомлення, укладання анотованих списків ресурсів Інтернету на певну тему, створення мультимедійних презентацій, тощо.

3. Використання інформаційних технологій сприяє активізації науково-дослідної роботи студентів. Однією із сучасних форм комунікації стає проведення

Інтернет-конференцій, організація форумів з обговорення проблемних питань. Проведення подібних заходів дозволяє значно заощадити кошти на проїзд, проживання та друк матеріалів, натомість відкриває широкі можливості для формування навичок толерантного спілкування, ведення дискусії, аргументації своєї позиції і це в свою чергу сприяє обміну науковим досвідом, збагаченню знань тощо.

4. Формування електронної бібліотеки. Сучасні інструментальні засоби відкривають можливості для візуалізації навчальних матеріалів і побудови електронних підручників, посібників, практикумів, навчально-методичних комплексів, які потрібно більш активно використовувати у навчальному процесі. Візуалізація вихідних і проміжних даних обробки поточних і кінцевих результатів, відображених у зручній для студента формі, відтворення теоретичного і практичного матеріалу методами комп'ютерної анімації, тестами, практичними завданнями для самоаналізу і самоконтролю – усе це сприяє постійному динамічному оновленню методів і форм використання електронних посібників в навчальному процесі. Електронні посібники і підручники, безумовно, покращують рівень і якість отриманих знань, з подальшим заохоченням до вдосконалення власних умінь і навичок; заощаджують аудиторний час.

Таким чином, практика використання інформаційних технологій дозволяє створити принципово нову інформаційну освітню сферу, що надає широкі можливості для навчальної діяльності, значно впливає на перерозподіл ролей між її учасниками, підвищує мотивацію, розвиває самостійність, забезпечує індивідуалізацію та диференціацію освітнього процесу, сприяє формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців, здатних ефективно працювати в умовах інформаційно-інноваційного суспільства [8, с. 96].

У системі навчання Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка застосовуються і новітні технології дистанційного навчання. Викладачі університету, в тому числі й кафедри економічної теорії та економічної кібернетики протягом шістьох років впроваджують такі технології для студентів стаціонарної та заочної форми навчання. Реалізація дистанційного навчання в університеті здійснюється у системі Moodle. Перевагою системи є

можливість організувати повноцінний навчальний процес, включно із засобами навчання, системою контролю й оцінювання навчальної діяльності студентів, а також іншими необхідними складовими дистанційного навчання. У системі Moodle студенти отримують: доступ до навчальних матеріалів; можливість спілкування з викладачем через особисті повідомлення, форум; можливість перегляду результатів проходження тесту та журналу оцінок за виконане завдання.

На кафедрі економічної теорії та економічної кібернетики розроблені дистанційні курси з усіх дисциплін. У межах кожної теми економічної дисциплін запропоновано наступні елементи: лекційний матеріал та його мультимедійний супровід, методичні рекомендації до семінарських та практичних занять, практичні завдання з прикладом розв'язання задач, тестові завдання, глосарій тощо.

У структурі дистанційного курсу економічної теорії особливе місце належить індивідуальним завданням, виконання яких дозволяє студентам переконуватися у тому, наскільки навчальний матеріал є опанованим. Такі завдання різняться своїм рівнем складності, серед них є: тести; завдання на встановлення правильності твердження (так/ні), виконуючи які студент має змогу переконатися, чи оволодів він матеріалом тієї чи іншої теми, тобто це завдання репродуктивного рівня. Вони, як і завдання високого творчого рівня, передбачають ґрунтовне володіння матеріалом за рахунок розв'язання проблемних ситуацій, вирішення завдань різного рівня складності та інше. У результаті навчання з використанням дистанційної технології набуває індивідуального характеру, кожен студент обирає собі завдання за своїми інтелектуальними можливостями. Контроль знань у студентів дистанційної форми навчання передбачає такі форми: вхідний, самоконтроль, поточний, модульний та підсумковий контроль. Практичний досвід показує, що основними формам контролю є тести, модульні роботи, рішення практичних завдань.

Отже, особливістю дистанційної технології навчання є сприяння розвитку самостійності, дисциплінованості, самовдосконалення студента завдяки збільшенню джерельної бази навчального матеріалу, кращого його унаочнення, можливості працювати у зручний час, обирати власну траєкторію навчання на основі індивідуалізації. Окрім багатьох позитивних якостей дистанційної освіти,

як і в будь-якій іншій формі навчання, при вивченні дисциплін економічної теорії варто виділити декілька недоліків. По-перше, ускладнюється процес ідентифікації студентів, оскільки на сучасному етапі розвитку технологій перевірити, хто ж саме проходить тести або надсилає відповіді на завдання досить складно. По-друге, не у всіх населених пунктах, де мешкають студенти є можливість доступу до мережі Інтернет зв'язку. По-третє, індивідуально-психологічні умови, тобто для успішного дистанційного навчання необхідна жорстка самодисципліна, а його результат безпосередньо залежить від самоорганізованості і свідомості студента. І найголовніше, що при дистанційному навчанні втрачається безпосередній контакт між викладачем та студентом.

Одна з головних проблем запровадження інноваційних форм навчання є вибір оптимального співвідношення найкращих традицій наявної освітньої системи, сучасних педагогічних інновацій та інструментарію інформаційно-комунікаційних технологій. Як свідчить практика і наукові дослідження, тенденція навчання чітко розвивається в напрямку змішаного навчання (blended learning) як процесу, що супроводжується поєднанням різних технологій навчання, як правило, раціональне поєднання традиційної технології навчання з інноваційними технологіями електронного, дистанційного та мобільного навчання [9, с. 91]. Отже, змішане навчання дозволяє використовувати накопичений позитивний досвід здійснення класичного навчання, доповнюючи його сучасними технологічними інноваціями.

Змішані підходи до навчання виявилися одними з найпопулярніших технологій сьогодення, тому що дозволяють скористатися гнучкістю і зручністю дистанційного курсу та перевагами традиційного навчання. Серед позитивних рис моделі змішаного навчання можна виділити наступні:

- відкритість та гнучкість навчального процесу. Змішане навчання дає можливість задіяти значно більше учасників під час навчання, на відміну від традиційної форми навчання. Щодо гнучкості – кожен учасник навчального процесу має постійний доступ до навчальних матеріалів, що знаходяться в електронному середовищі;

- персоналізація навчання. Вона полягає в тому, що кожен студент має можливість індивідуально обирати необхідні для засвоєння темп, ритм та об'єм

учбового матеріалу. Це дозволяє йому будувати індивідуальну навчальну траєкторію;

– розвиток учбової автономії студентів. Вже з першого дня навчання студент вчиться самостійно планувати та ефективно організовувати свою навчальну діяльність, орієнтуючись на кінцевий результат;

– мотивація студентів до навчання. Змішане навчання надає широкий спектр можливостей для підвищення мотивації студентів до навчання: створення комфортного навчального середовища, реалізація постійного зворотного зв'язку між викладачем та студентами, активне залучення кожного студента в навчально-виховний процес;

– доступність та соціальна рівність. Однакові можливості отримання освіти незалежно від місця проживання, статусу, стану здоров'я тощо [10, с. 60; 11, с. 55; 12, с. 140].

Таким чином, ефективність використання інноваційних освітніх технологій у процесі опанування базових дисциплін економічного профілю, як свідчить практичний досвід, створює оптимальні можливості для всебічного розкриття здібностей студентів, їх творчого потенціалу. Зазначене сприятиме формуванню економічного мислення конкурентоспроможного працівника нового типу, здатного винаходити і застосовувати у професійній діяльності нововведення, які відповідають потребам розвитку національної інноваційної економіки, заснованої на сучасних досягненнях світової економічної науки і практики. Механізмом сучасних перетворень в освіті є реалізація змішаного навчання (blended learning), як основи розвитку принципово нових підходів до здійснення навчального процесу із застосуванням великої кількості засобів електронного навчання, включаючи інформаційно-комунікаційні, дистанційні, мобільні технології.

Література

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. /І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Третяк О.С. Застосування інноваційних педагогічних технологій. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у

вищій школі: монографія /За заг. ред. В.П. Андрущенка, В.І. Лугового. – К.: «Педагогічна думка», 2011. – 260 с.

3. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи: монографія / за ред. П. Ю. Сауха. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. – 444 с.

4. Туркот, Т.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К: Кондор, 2011. – 628 с.

5. Шевченко О.М. Інноваційні технології навчання та їх застосування у процесі викладання економічної теорії /О.М. Шевченко // The abstracts of scientifically-methodological works by the results of international scientifically-educational internship «Innovative educational technologies: international experience and its application in training in economics and management», March 28 – April 2, Chisinau (Republic of Moldova), 2016.– pp. 72 – 77.

6. Стрельников В.Ю. Сучасні технології навчання у вищій школі: модульний посібник для слухачів авторських курсів підвищення кваліфікації викладачів МІПК ПУЕТ / В.Ю. Стрельников, І.Г. Брітченко. – Полтава : ПУЕТ, 2013. – 309 с.

7. Колупаєва Т.Є. Впровадження інформаційних технологій навчання в умовах проектування інноваційного освітнього середовища вищого навчального закладу / Т.Є. Колупаєва // Інноватика у вихованні: зб. наук. пр. / Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне : РДГУ, 2016. – Вип. 4. – С. 157–168.

8. Шевченко, О.М. Інноваційні інформаційні технології – запорука нової якості освіти / О.М. Шевченко, А.Ф. Шевченко // Новітні інноваційні освітні технології: проблеми, розвиток та досвід впровадження: матеріали XXXVII міжнародної наук.-метод. конфер., (м. Полтава, 28–29 березня 2012 р.): в 2 ч. Ч.ІІ. – Полтава: ПУЕТ, 2012. – С. 95 – 97.

9. Рашевська Н.В. Змішане навчання як психолого-педагогічна проблема / Н.В. Рашевська //Вісник Черкаського університету. – 2010. –т. 191, частина IV, серія «Педагогічні науки». – С. 89–96.

10. Теорія та практика змішаного навчання: монографія / В.М. Кухаренко, С.М. Березенська, К.Л. Бугайчук, Н.Ю. Олійник, Т.О. Олійник, О.В. Рибалко, Н.Г. Сиротенко, А.Л. Столяревська; за ред. В.М. Кухаренка – Харків: «Міськдрук», НТУ «ХПІ», 2016. – 284 с.

11. Лученкова Е.Б. Смешанное обучение математике: практика опередила теорию /Е.Б. Лученкова, М.В. Носков, В.А. Шершнева // Вестник КГПУ им. В.П. Астафьева, 2015. – №1 (31). – С.54–59.

12. Столяренко І.С. Особливості організації змішаного навчання у підготовці майбутніх учителів інформатики / І.С. Столяренко //Інформаційні технології в освіті.– 2015. – № 24. – С. 138–147.

13. Марчишинець О.В. Застосування інноваційно-інформаційних освітніх технологій у підготовці фахівців з економіки: європейський досвід / О.В. Марчишинець //Матеріали науково-практичної конференції «Інноваційні освітні технології: європейський досвід та його впровадження в підготовку фахівців з економіки та управління», 24 – 28 липня, м. Рига, 2017. – С. 85–91.